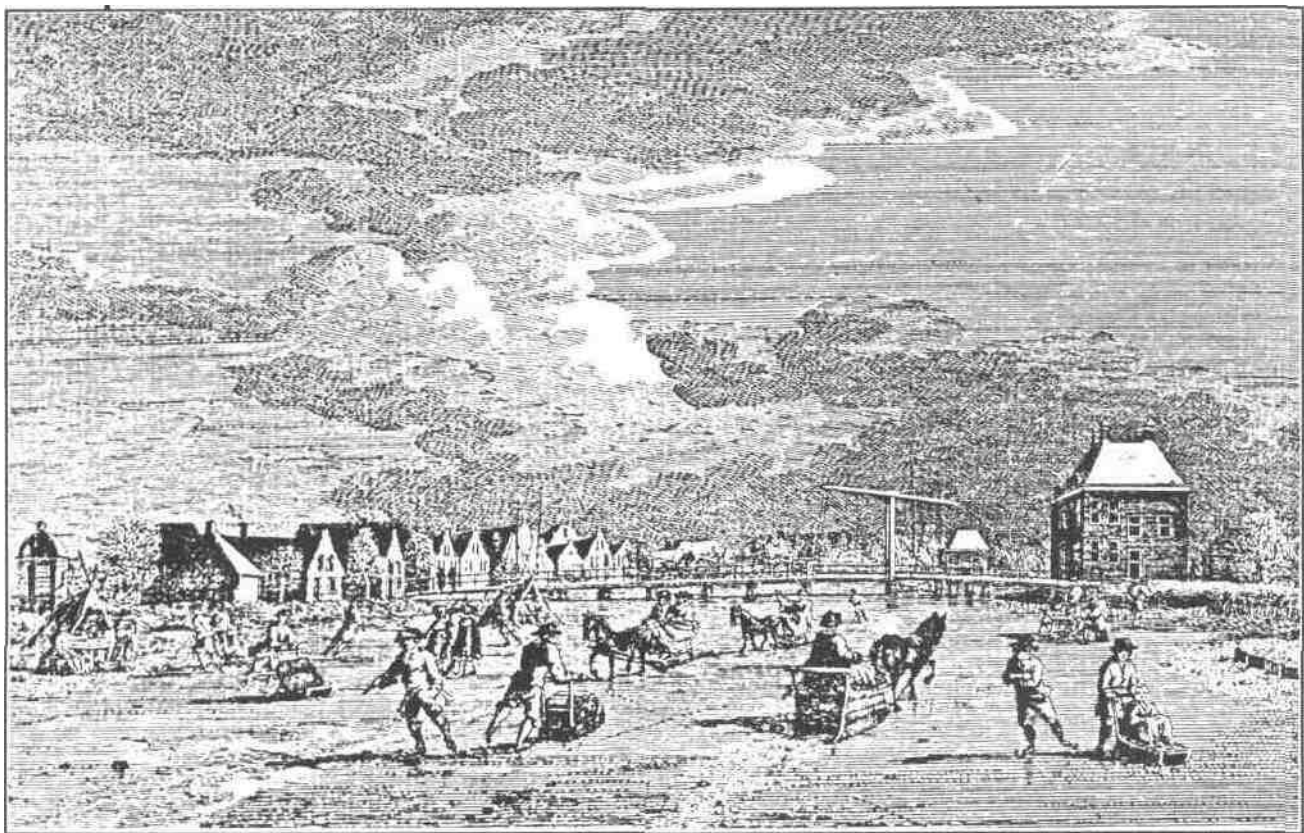

De Proostkoerier

11 e jaargang nr. 1 - maart 1996

"Winter Gezicht aan den Uythoom" 1751 Kopergravure van Hermanus Schouten

Historische Vereniging "De Proosdijlanden"

De Proostkoerier

Jaargang 11, nummer 1

Tijdschrift van de
Historische Vereniging
"De Proosdijlanden"
ISSN: 1383-6412
Verschijnt 4x per jaar

Redactie-commissie:

A. Hagen, Mijdrecht.
J.P.M. Toll, Vinkeveen
F.J. de Wit, Mijdrecht

Redactie-adres:

J.P.M. Toll
Conincksmeer 20
3645 WG Vinkeveen
tel. 0297-264422

Druk:

Nieuwendam Drukwerkservice
tel. 020-6327556

BIJ DE VOORPLAAT:

Deze tekening is qua sky-line gelijk aan de voorplaat.

Het is een gezicht op de Mennonietenbuurt tegenover het Rechthuis van Uithoorn, 18e eeuw.

In deze aflevering staat een artikel van Fred de Wit over Menno Simons en de mennonieten. Hun kerk heette een Vermaning. Op de tekening staat met een pijl de Vermaning aan den Uithoorn.

INHOUDSOPGAVE

pag.	artikel
2.	Bij de voorplaat
3.	Van de voorzitter
3.	Welkom nieuwe leden
4.	Klijn, een familie op de grens van Amstelland en de Proosdijlanden
8.	Het recht van de dertiende penning V
10.	Stichting Historische Vaarboerderij
11.	De vlucht van een Weesper pastoor naar Vinkeveen
17.	Menno Simons 1496-1561

Kopij: In leesbare vorm zenden naar het redactie-adres, liefst op diskette (DOS-WP of Macintosh).

De sluitingsdatum voor de volgende aflevering is: dinsdag 14 mei.

De redactiecommissie behoudt zich het recht voor ingezonden artikelen te weigeren.

De verantwoording voor de inhoud van de artikelen berust bij de auteur.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen zonder toestemming van de redactiecommissie is niet toegestaan.

Van de voorzitter

CULTUURNOTA

De gemeente De Ronde Venen heeft het voornemen een ander cultuurbeleid te gaan voeren. De ambtenaar belast met culturele aangelegenheden, de heer P. Schollen, heeft hiertoe een nota samengesteld waarin dat beleid wordt verwoord. Deze nota draagt de toepasselijke naam: "Een eigen plek tussen de mensen". In het hoofdstuk "Cultuurhistorie" komen ook de taken van onze vereniging aan de orde. Om de steun van de gemeente voor de diverse werkzaamheden te verkrijgen zal de vereniging een beleidsplan dienen te ontwikkelen. In dit verband is het bestuur reeds geruime tijd doende om een dergelijk plan op te zetten met de daaraan verbonden financiële consequenties. In de ledenvergadering van donderdag 25 april a.s. hopen wij dit aan de leden voor te leggen. Indien de cultuurnota wordt aangenomen door de gemeenteraad overeenkomstig het door burgemeester en wethouders aangeboden ontwerp, dan opent dat voor onze vereniging nieuwe

mogelijkheden. De nota ligt in de leesmap in het gemeente-archief ter inzage.

TENTOONSTELLING DROOGMAKERIJEN

Opnieuw is er in de hal van het gemeentehuis in Mijdrecht een tentoonstelling georganiseerd waaraan onze vereniging een werkzaam aandeel heeft gehad. De expositie was georganiseerd door de gemeente maar de uitwerking is in hoofdzaak geschied door onze secretaris de heer PA. van Golen, mevr. S. van Meerlant-Houthoff, lid van onze vereniging en de gemeentearchivaris de heer A. Hagen, tevens bestuurslid van onze vereniging. Van 12 februari tot en met 22 maart was op overzichtelijke wijze het ontstaan van en het leven in de droogmakerijen te bezichtigen. Gedurende ruim honderd jaar is het landschap in De Ronde Venen ingrijpend veranderd. Door het droogleggen van de grote veenplassen is het landschap structureel gewijzigd. Achtereenvolgens werden de drie Bedijkingen onder Mijdrecht, Groot-Mijdrecht onder Mijdrecht, Vinkeveen en Waverveen en Wilnis alsmede Veldzijde onder

Wilnis drooggemaakt. Van al deze droogmakerijen waren beelden te zien. Een fraai overzicht van een aantal grote cultuur-technische werken. Maar ook de nieuwe plannen met de plas in het midden van De Ronde Venen waren te zien.

WELKOM AAN NIEUWE LEDEN

De vereniging blijft nog steeds groeien. Ook in het afgelopen kwartaal heeft het ledenbestand een groei te zien gegeven. Met vreugde constateren wij dit. De onderstaande nieuwe leden hebben wij kunnen verwelkomen.

Mevr. A.M. Bun-Telkamp	Vinkeveen
D.WA. Compier	Wilnis
J. Frankenhuizen	Wilnis
Mevr. H. Reichelt-de Beus	Mijdrecht
G.J. Reurings	Wilnis
A. van der Schaaf	Mijdrecht

Allen "VAN HARTE WELKOM" in onze vereniging.

IN MEMORIAM

Op 27 december 1995 is ver van huis en haard plotseling van ons heengegaan onze goede vriend en medebestuurder de heer J.A. van Kooten. Hoewel Joop nog niet zo lang deel uitmaakte van het bestuur hebben wij hem leren kennen als een energieke en opgewekte medebestuurder die met veel enthousiasme de leiding van de werkgroep archeologie op zich had genomen. In korte tijd had hij zich de problematiek eigen gemaakt en daarvoor het beleid uitgestippeld en tevens een draaiboek samengesteld. Een proefopgraving in Wilnis die hij had voorbereid heeft hij niet meer kunnen uitvoeren. Veel te vroeg naar onze maatstaven is hij uit ons midden weggevallen. Wij zullen onze vriend Joop enorm missen en hem steeds in dankbaarheid gedenken. Wij wensen zijn vrouw en kinderen veel kracht en troost toe om dit grote verlies te dragen en te accepteren.

Klijn, een familie op de grens van Amstelland en de Proostdijlanden

door J.M. Klijn

Wie regelmatig van Mijdrecht naar Uithoorn reist, weet dat het oversteken van een natuurlijke grens als de Amstel, nu de scheiding tussen de provincies Utrecht en Noord-Holland, niet altijd zonder problemen verloopt. De hier besproken familie Klijn vindt zijn oorsprong aan 'de andere kant' van de Amstel, nl. in en rond De Kwakel. Nu nog zijn in deze plaats veel families Klijn te vinden. Een snelle blik in het telefoonboek levert maar liefst twaalf adressen op; een niet onaanzienlijk aantal voor deze relatief kleine plaats. Toch heeft een grens als de Amstel in het begin van de 19de eeuw niet kunnen verhinderen dat zich ook een tak van deze familie ontwikkelde in de naburige Proostdijlanden. In dit artikel iets meer over de geschiedenis van de familie Klijn en met name deze 'Proostdijlandse'tak.

Na de reformatie in Nederland was de uitoefening van het Rooms-Katholieke geloof enige tijd verboden. Echter in het begin van de 17de eeuw ontstonden er weer een soort parochies, zgn. staties, onder leiding van een pastoor, die echter in tegenstelling tot de huidige parochies niet onder de bisschoppelijke hiërarchie werden bestuurd. Omdat in deze tijd Nederland als een missiegebied werd beschouwd, werd de "Hollandse Zending" vanuit Rome bestuurd, eerst met tussenkomst van een Nederlands Apostolisch vicaris en later van een Italiaanse nuntius. In deze streek ontstonden dergelijke staties in de plaatsen Kudelstaart (1606), Nes (voor 1638), De Kwakel (1635), Mijdrecht (voor 1640) en De Hoef (ca. 1645)¹².

Het is in het doopregister van de Amstellandse statie De Kwakel³⁾ waarin we de familienaam Klijn voor het eerst aantreffen. Hierin vinden we vanaf 1778 de dopen van in totaal 11 kinderen van Theodorus (Dirk) Klijn en Apolonia (Leuntje) Kruisheer vermeld. Uit het soms gebruikte patroniem Huibertse leiden we af dat een Huibert Klijn zijn vader geweest moet zijn. Een zekere Cornelis Huibertse Klijn is waarschijnlijk een broer van Dirk. In figuur 1 is vanuit deze oorsprong een gedeeltelijke stamboom van de familie Klijn getekend.

Eén van deze kinderen van Dirk was Jacobus Bernardus, gedoopt in De Kwakel op 7 februari 1789. Bij de doopinschrijving staat als doopgetuige Jacobus Bernardus Luesman (pastor) vermeld, waar-

door het duidelijk wordt aan wie hij zijn voor die tijd zelden voorkomende dubbele voornaam dankt. Het is deze Jacobus die de stamvader zal worden van de Proostdijlandse tak van de familie Klijn. Jacobus was veenarbeider en waarschijnlijk veroorzaakt door de werkgelegenheid maakt hij zijn omzwervingen door de streek. Hij trouwde in De Kwakel op 31 mei 1807 met Antje Verhaal. Hun eerste kind (Leijsje) wordt op 25 november van dat jaar in De Kwakel gedoopt. Het tweede (Joannes) werd 1811 geboren in Waverveen aan de Botsholse Kade, de overige acht kinderen in Mijdrecht (1814-1829). Zij woonden hier in één van de drie huizen naast de Rooms-Katholieke kerk, waaraan de omliggende buurt zijn huidige naam 'Driehuis' dankt. Antje overleed op 20 juni

Huibert Klijn
x N.N.

IIa. Theodorus (Dirk) Klijn (1741 - 1817)
x Apolonia (Leuntje) Kruisshoer

IIb. Cornelis Klijn
x Diewertje Krook

IIIb. Jan (1776 - 1836)
x Klaasje Keijzer

IIIe. Jacobus Bernardus (1789 - 1858)
x Antje Verhaal

IIIh. Willem (1759 - 1851)
x Immetje Keijzer

IIIj. Huijbert
x Jannetje Capitijn

IVb. Hendricus
(1806 - 1860)
x Maria Nederland

IVc. Joannes I
(1811 - 1896)
x Cornelia
Kooijman

IVd. Dirk
(1814 - 1855)
x Geertje
Bouwhuizen

IVe. Pieter
(1825 - 1876)
Catharina
van der Laan

IVf. Gijsbert
(1829 - 1879)
x Anthonia
van Duuren

IVg. Cornelis
(1794 - 1852)
x Aaltje Bosdam

IVh. Hubertus
(1795 - 1854)
x Alida de Boer

IVi. Gerardus
(1810 - ?)
x Cornelia van Veen

Va. Johannes
(1848 - ?)
x Johanna
Kooimans

Vb. Hubertus
(1852 - 1889)
Helena Meijer

Vd. Johannes II
(1840 - 1913)
x Geertje de Zwart
x Johanna de Zwart

Vla. Johannes III (1869 - 1959)
x Wilhelmina van Vliet

Vld. Cornelis (1879 - 1966)
x Cornelia van Bemmelen

VIIa. Johannes IV (1899 - 1957)
x Anna Verlaan

VIIIa. Johannes V Anthonius (1926)
x Geneveva Kolenberg

IX. Johannes VI Maria (1959)

Ve. Willem
(1837 - ?)
x Niesje van
Leeuwen

Vf. Willem
x Cornelia
van der Poel

Figuur 1: Gedeeltelijke stamboom familie Klijn

1849 te Wilnis, Jacobus op 14 november 1858 te Vinkeveen. Jacobus heeft kennelijk de naam 'De Ronde Venen' die deze streek nu heeft, wel zeer letterlijk genomen.

Van Jacobus en Antje zijn mij vier zoons bekend die voor nageslacht hebben gezorgd: de eerder genoemde Joannes (1811), Dirk (1814), Pieter (1825) en Gijsbert (1829). We zullen ons hier omwille van de lengte van dit artikel echter beperken tot de stamhouders van deze tak: een opeenvolging van in totaal zes Johannes'sen, waarvan de auteur de laatste vormt. Om de lezer het spoor niet bijster te laten raken, heb ik hun naam voorzien van een volgnummer.

Joannes I Klijn werd geboren te Waverveen (Botsholse Kade) op 31 december 1811 en dezelfde dag gedoopt te Waveren. Hij was evenals zijn vader arbeider. Hij trouwde te Wilnis op 7 november 1839 met Cornelia Kooijman, geboren te Uithoorn op 8 mei 1806. Cornelia overleed te Wilnis 4 maart 1886 en Joannes eveneens te Wilnis op 8 oktober 1896.

Johannes II Klijn, de oudste van hun in totaal zeven kinderen, werd geboren te Wilnis op 10 juni 1840. Ook Johannes II was arbeider. Hij trouwde te Wilnis 3 mei 1864 met Geertje de Zwart. Dit huwelijk duurde bijna 28 jaar tot Geertje in 1892 overleed. Uit dit huwelijk werden vier kinderen, twee zoons en twee dochters, geboren. In 1899 hertrouwde Johannes op 58-jarige leeftijd met de 45-jarige Johanna

Johannes III Klijn en Wilhelmina Johanna van Vliet

de Zwart. Geertje en Johanna waren van verschillende ouders en dus geen zusters zoals ik oorspronkelijk vermoedde. Uit Johanna's eerdere huwelijk met Johannes Hendricus Kok had zij drie dochters en een zoon. Johannes II overleed te Wilnis op 13 augustus 1913.

Johannes III Klijn werd 13 mei 1869 te Wilnis geboren. Hij trouwde daar op 4 februari 1898 met Wilhelmina Johanna van Vliet. Zij kregen vijf zoons, waarvan er één jong overleed, en twee dochters. Wilhelmina overleed te Mijdrecht in 1957, kort na het overlijden van haar oudste zoon, Johannes IV (zie hierna). Johannes III overleed twee jaar later in het Sint Antonius Ziekenhuis te Utrecht op 29 september 1959 en werd 3 oktober begraven op het RK kerkhof te Mijdrecht-Wilnis.

Johannes IV Klijn werd geboren te Wilnis op 12 maart 1899. Hij trouwde te Wilnis op 30 oktober

1925 met Anna Maria Verlaan. Hij werkte evenals zijn vader en zijn broer Gerardus, gekscherend 'de bakkertjes' genoemd, bij de Biscuitfabriek 'De Lindeboom'. Hij werkte daar vanaf 1920 ruim 17 jaar; de eerste zeven jaar als monteur/bankwerker voor de wafelovens, daarna drie jaar als wafelbakker en tenslotte 7 jaar als afdelingschef van de wafelbakkerij. De Lindeboom, toentertijd de grootste werkgever van de streek, werd echter tijdens de crisisjaren geliquideerd⁴). Het bedrijf werd overgenomen door Van Melle in Breskens, waar Johannes IV nog enige tijd werkzaam was. De grote reisafstand maakte echter de keuze tussen verhuizen met het hele gezin, op dat moment bestaande uit zeven kinderen, of ontslag nemen noodzakelijk. Het werd dat laatste, waarna vele andere kortstondige baantjes volgden.

Johannes IV overleed op relatief jonge leeftijd van 57 jaar op 25 februari 1957 te Wilnis, een gezin

Interieur van de Biscuitfabriek 'De Lindeboom'. Derde van rechts is Johannes IV Klijn

van inmiddels tien kinderen achterlatend, waarvan de oudste zoon:

Johannes V Anthonius Klijn werd geboren te Wilnis op 1 augustus 1926. Hij trouwde te Vinkeveen op 28 juni 1957 met Genoveva Geertruida Kolenberg. Uit dit huwelijk twee zoons, waaronder de auteur van dit artikel Johannes VI Maria Klijn, geboren te Mijdrecht op 7 februari 1959.

Tot zover deze genealogische beschrijving. Duidelijk is dat deze verre van volledig is. Ten eerste omdat het onderzoek naar de familie Klijn nog lang niet is afgerond. Reacties van lezers die hierover meer informatie kunnen verstrekken worden dan ook ten

zeerste op prijs gesteld. In de tweede plaats heb ik hier proberen te schetsen hoe een familielid, dat zich aan de andere zijde van de Amstel vestigde, de oorsprong is voor de Proostdijlandse tak, zonder alle Amstellandse families Klijn te kort te willen doen. Tijdens de voorbereiding van de artikel was ik aanvankelijk van mening dat in deze tijd van eenwording van Europa, dergelijke kleinschalige grenzen niet meer bestaan. Tot ik echter in de Openbare Bibliotheek van Uithoorn het onderstaande boekje over de Parochie St. Jan in Uithoorn probeerde te lenen, waarop werd gereageerd met: *"Maar u heeft een pasje van Mijdrecht, dat valt onder de provincie Utrecht, dan kunt u hier niet lenen. Als u nu uit*

Aalsmeer of De Kwakel kwam...". Ik heb me de moeite bespaard om uit te leggen dat ik daarvoor ruim tweehonderd jaar terug moet.

Literatuur:

1. Wees, Drs. P.J.J.M. van, "200 jaar Parochie St. Jan, Uithoorn, 1782-1982", Kerkbestuur Sint Jan, Uithoorn, 1982.
2. Venvoerd, C., "Kerkgeschiedenis van de parochie Sint Johannes de Doper Mijdrecht-Wilnis", Missiehuis Helden-Panningen, 1976.
3. Doop-, trouw- en begraafregisters, Rijksarchief Noord-Holland, Haarlem.
4. Wijk, G. van, "Mijdrecht, negenhonderd jaar", 1985.

Het recht van de dertiende penning V

door Hans Toll

Deveertiende juli 1789, de inneming van de Bastille, wordt als het begin van de Franse Revolutie nog elk jaar herdacht. Een paar weken later echter gebeurde er ook iets heel bijzonders. In de nacht van 4 augustus nam de Assemblee Nationale het beroemde besluit: 'L'Assemblée Nationale détruit entièrement le régime féodal'. Afgeschaft werden onder meer slavernij, horigheid, heerlijkheid, de exclusieve jachtrechten en de rechten van duiventil; heerlijke rechten en tienden werden afkoopbaar gesteld. Ook ons land zou spoedig met de afschaffing van het régime féodal te maken krijgen.

PUBLIEKRECHT OF PRIVAATRECHT

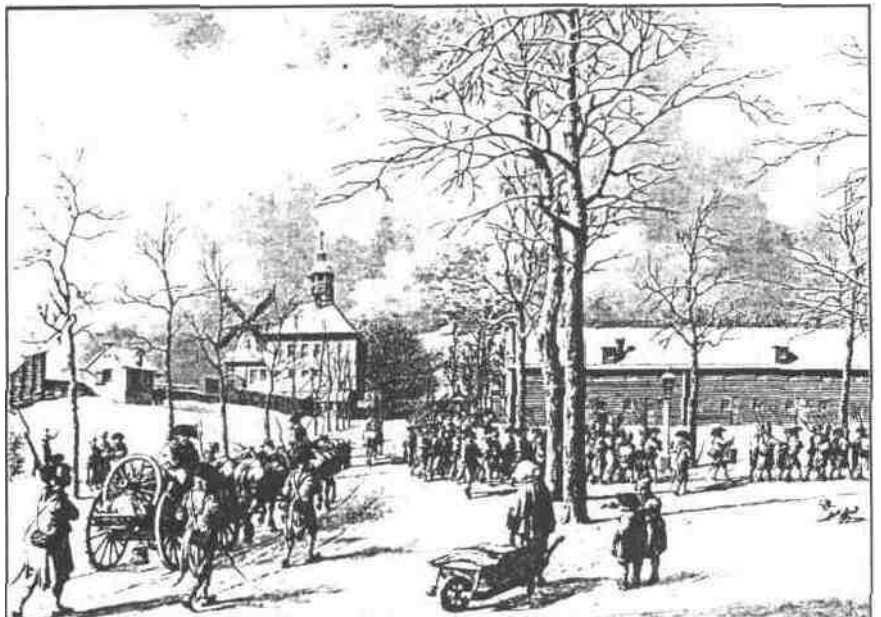
*'Aan uzwen vrijen disch gezeten,
Zult gij het eertijds schrale brood
Nu ook geboterd smaaklijk eten,
Naast uw gegoeden landgenoot;
Gij zult niet meer van honger sterven,
Terwijl de Grooten d'Aard beërven,
Ten smaad van God, ons aller Heer.
Het recht van andren te
ondendrukken,
Den vrijen burger kaal te plukken,
Bestaat in Nederland niet meer.'*

Uit dit versje blijkt wel hoeveel de patriotten verwachtten van de omwenteling van 1795. Vrijheid, gelijkheid en broederschap was dan ook de leus van de binnentrekende Fransen. Op de pleinen in de steden werden de stenen opgebroken en vrijheidsbomen geplant, dikwijls met een grote hoed op de top.

De op 16 mei 1795 door het Haags Verdrag tot stand gekomen Bataafse Republiek was met handen en

voeten aan Frankrijk gebonden. In de Bataafse Republiek werden er allerlei ideeën gelanceerd om te komen tot afschaffing van al die 'heerlijke rechten', die immers strijdig waren met de beginselen van vrijheid en gelijkheid. In de Staatsregeling, de Bataafse grondwet van 1798, staat in artikel 25: "Alle tiend-, chijns-, ofthijns-, nakoops-, afstervings-, en naastingsregten, van welken aard,

mitsgaders alle andere regten of verplichtingen, hoe ook genoemd, uit het leenstelsel of leenrecht afkomstig, en die hunnen oorsprong niet hebben uit een wederzijdsch en wettig verdrag, worden, met alle de gevolgen van dien, als strijdig met der burgeren gelijkheid en vrijheid, voor altijd vervalten verklaard. Het vertegenwoordigend Lichaam zal, binnen agttien maanden na deszelfs eerste zitting,

19 januari 1795; intocht van de Franse soldaten

bepaalen den voet en de wijze van afkoop van alle zodanige regten en renten, welke als vruchten van wezenlijken eigendom kunnen beschouwd worden.

Geene aanspraak op pecuniele vergoeding, uit de vernietiging van gemelde regten voortvloeiende, zal gelden, dan welke binnen zes maanden na de aanneming der staatsregeling zal zijn ingeleverd". Dit artikel 25 neemt een centrale plaats in de literatuur en rechtspraak over oude zakelijke rechten in.

Na de bevrijding van ons land en het vertrek van de Fransen verscheen er op 26 maart 1814 het volgende staatsbesluit (32): "Disponerende op verschillende requesten aan Ons gepresenteerd door eigenaren van verschillende heerlijkheden, ridderhofsteden en havezaten, en alle strekkende om te worden hersteld in de regten en voordelen die daaraan oudtijds zijn geaccrocheerd geweest; overwegende dat zulk een volledig herstel in geen deele zoude overeen te brengen zijn met de tegenwoordige omstandigheden van het vaderland en met die algemeene gronden van regering, aan welker inachtneming deszelfs toekomstige rust en voorspoed ten nauwste zijn verbonden; willen desalniettemin, tegemoetkoming der benadeelde eigenaren hierboven gemeld, al zulke provisioneele bepalingen maken, als ten deze, behoudends het belang van den staat, in aanmerking kunnen komen..."

Om bepaalde eigenaren tegemoet te treden bepaalde artikel 3: (33): "De regten van jacht, visscherij,

vogelarij, nakoop, pondsgeld, veeren en soortgelijken zullendoor de eigenaren der heerlijkheden worden behouden."

Ketelaar meent dat men na de bevrijding in 1813 meende het dreigende bestuurlijke vacuüm alleen te kunnen oplossen door de heerlijkheden wederom in de staatsinrichting in te schakelen. Door herstel van heerlijke rechten kwam men de vroegere heren tegemoet. Een aanvaardbaar alternatief was kennelijk niet voorhanden! (34)

Rond 1850 komt daar verandering in. De politieke ideeën van Thorbecke en de door hem ontworpen staatsinrichting steunden op wezenlijk andere grondslagen dan de herstellpolitiek van de beginjaren van de regering van koning Willem I.

In de commissie tot wijziging van de grondwet had Thorbecke zich tevergeefs ingespannen om alle heerlijke rechten af te schaffen. Volgens hem moest aan de rechter worden overgelaten te beslissen in welke gevallen wegens de afschaffing van heerlijke rechten met economische gevolgen voor de ambachtsheer, schadevergoeding zou moeten worden gegeven. (35) Tijdens de behandeling van de grondwetswijziging door de dubbele Kamer wordt verklaard dat de beslissing of er enige aanspraak op schadevergoeding gemaakt zou kunnen worden aan de rechter moest worden overgelaten. Voor De Blécourt vormt deze kameruitspraak in zoverre een probleem, dat hij zich afvraagt hoe een rechter uitspraak over een vordering tot schadevergoeding

kan doen, als niet bepaald is tegen wie die vordering moet worden ingesteld (36). In het commissieontwerp werd niet over schadevergoeding gesproken, maar nu zou "de wetgever", aldus de regering, "overeenkomstig de gewone leer van de onteigening, de regelen moeten vaststellen van het bedrag der schadevergoeding zou hebben toe te passen". (36).

Maar..., wat men ook graag zou willen afkopen of onteigenen, veel dertiende penninggerechten hielden hun oude heerlijke rechten en lieten zich niet afkopen of onteigenen.

De Staatsregeling van 1798 heeft, wat betreft het recht van de dertiende penning, eigenlijk twee mogelijkheden geschapen:

- a. er ligt een 'wederzijds vrijwillig en wettig verdrag' tussen landsheer/ambachtsheer en ontginning aan ten grondslag, en werd dus in 1798 NIET afgeschaft, of...
- b. het recht is terug te brengen tot een heerlijkheidsgevolg, als uit het 'feodaal systema' afkomstig en is dus WEL afgeschaft.

De Hoge Raad besliste op 10 oktober 1975 inzake Kremer jr. / Van Aken c.s. dat zolang b. niet bewezen is, het recht als niet in 1798 afgeschaft kan worden beschouwd.

Noten:

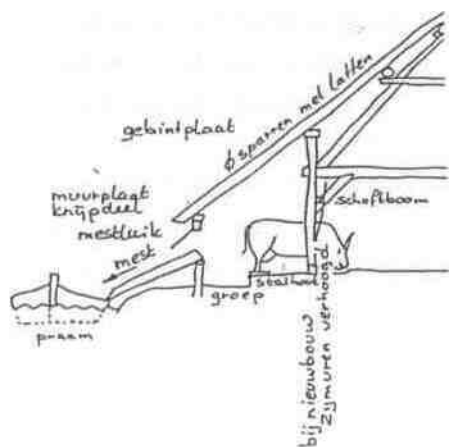
32. ARA, *KdK*, 13, *exh.*. 26 maart 1814? nr.20.
33. *Oude zakelijke rechten*, F. Ketelaar, *bh.* 59.
34. *Ibidem*, *bh.* 73.
35. *Ibidem*, *bh.* 74.
35. *De Blécourt*, *Heerlijkheden*, 11, *bh.* 127/130.
36. *Oude zakelijke rechten*, F. Ketelaar, *biz.* 75

SHV: Stichting Historische Vaarboerderij

De Stichting Historische Vaarboerderij gaat uit van een groep personen, die zich tot doel heeft gesteld het vroegere initiatief van A.M. van Leeuwen om het reeds verdwenen "vaarboeren" gestalte te geven, te verwezenlijken. Deze realisatie houdt in het "terugbouwen" van een kleine Vaarboerderij met z'n omgeving op een zo geschikt mogelijke lokatie en deze in te richten als museum met al zijn aspecten.

WAT IS NU DAT VAARBOEREN?

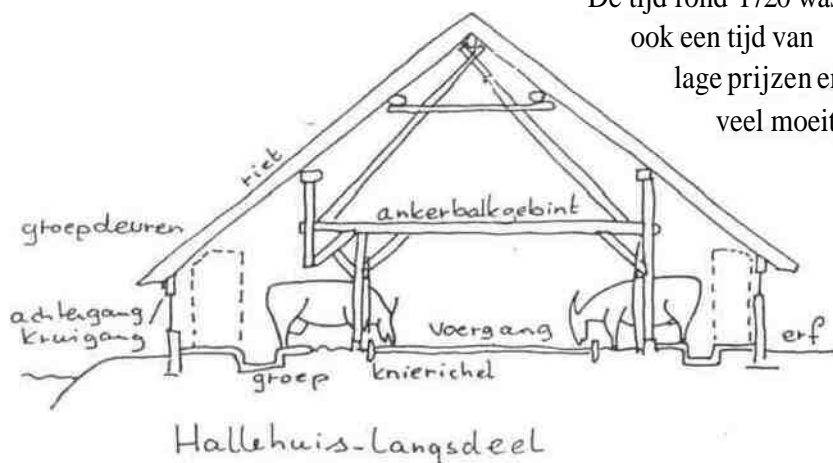
Vaarboeren houdt het volgende in: in vele waterrijke veengebieden in o.a. West-Nederland moest in vroeger tijden het boerenbedrijf, wat het vervoer in het bedrijf betreft, gebruik maken van vaartuigen, zoals de roeiboet, melkboot, praam en bok.

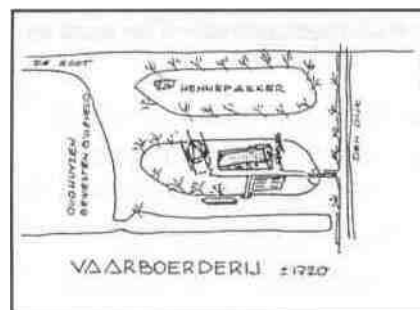
De streekgebonden bedrijven kenden geen paardentractie. Deze vorm van bedrijfsvoering is in NW-Utrecht, het veenweidegebied, geheel verdwenen in de jaren 60-70 van deze eeuw.

Er is voor een tijd gekozen van waaruit het vaarboeren wordt weergegeven, n.l. rond 1720, een jaartal wat valt in de tijd dat in deze streken naast de beperkte rundveehouderij ook de hennep-teelt in de belangstelling stond. Hennep, een gewas wat rondom de boerderij op zogenaamde hennepakkers of werven werd verbouwd. De hennep werd op de boerderij geogst en verwerkt (dorsen, drogen, braken) en dan uiteindelijk gebundeld, gewogen in de waag en verkocht aan touwslagerijen, die de hennep verwerkten tot touw.

De tijd rond 1720 was ook een tijd van lage prijzen en veel moeite

om het hoofd boven water te houden. Dit gaf de armoe aan, die hier zo lang geweest is.

Om deze plannen te verwezenlijken zijn een aantal dingen nodig.

- Kennis van de toenmalige bouwwijze.
- Kennis van het vaarboeren en al z'n aspecten.
- Kennis van folklore in die tijd, die in het gebouw en op het erf terug te vinden moet zijn.
- Middelen om te bouwen, zoals grond en materialen, maar ook vergunningen.
- Financiële middelen als eerste vereiste om de plannen uit te voeren.
- Instandhouding van het plan zal haast nog het meeste aan inzet vragen.

Voor inlichtingen: Stichting Historische Vaarboerderij, p/a Herenweg 89, 3648 CB Wilnis, telefoon: 0297-284703

De vlucht van een Weesper pastoor naar Vinkeveen

door Adriaan Turkenburg

In betvroeger in netaartsbisdom Utrechtverschijnende weekblad 'Omhoog'stondeninjuli 1957 een tweetal artikelen over de vlucht van pastoor Nanning van Weesp naar Vinkeveen. Zijn toestand was daar in Weesp, door problemen met de overheid en deels ook met de eigen parochie, onhoudbaar geworden met als gevolg zijn verdrijving uit de stad en de vlucht naar Vinkeveen.

Daar hoopte hij bij zijn vriend Daniel van Court een onderkomen te vinden. Gerrit Braamkamp, eveneens bevriend met Daniel van Court, reisde op 18 augustus 1718 naar Vinkeveen om Daniel te bezoeken en de volgende dag samen met hem naar pastoor Nanning in Weesp te gaan. Van deze reis en de daarop volgende gebeurtenissen heeft Braamkamp uitvoerige notities gemaakt in een 'opschrijfboekje'. Deze aantekeningen zijn verwerkt in het boek "Bijzonderheden betreffende de R. K. Statie te Weesp" door pastoor G. Kok en hieruit zijn weer de in 'Omhoog' gepubliceerde artikelen genomen. Naast het feit dat Vinkeveen hierin een rol speelt, geeft het bovendien een beeld van de moeilijke verhoudingen in die tijd tussen de katholieken en de (Nederduits) gereformeerden, zoals alle protestanten toen werden genoemd. Beide artikelen zijn in deze bijdrage samengevat. De taal en spelling zijn aan de hedendaagse aangepast.

Om zeven uur in de morgen van donderdag 18 augustus 1718 vertrok de twintigjarige Gerrit Braamkamp met de jaagschuit

vanuit Amsterdam via Ouderkerk naar het 'aangenaam' Vinkeveen. Doel van de reis was zijn aldaar wonende vriend Daniël van Court

te bezoeken. Aangekomen bij de herberg 'De Voetangel' stapte hij uit, at een broodje en dronk een kopkoffie. Het was verschrikkelijk

Het interieur van een jaagschuit uit die tijd

heet. Te voet ging het naar de Stokkelaarsbrug en vervolgens verder over de kronkelende Winkeldijk naar de Vinkeveense Vaart die hem al spoedig bracht waar hij wezen wilde, namelijk bij Daniël van Court. Hij trof hem vissend en in blakende welstand aan. Zij aten een hapje en maakten 's middags een wandeling. Later nog liet Daniël hem zijn verzameling vlinders en schelpen zien. De volgende morgen liet Van Court zijn wagentje inspannen met de blonde merrie die hij voor een zacht prijsje op de Abcouder paardenmarkt had gekocht, waarna ze via Baambrugge en Abcoude naar Weesp reden. Daar zouden zij pastoor Nanning, een goede vriend van Daniël, een bezoek brengen. In Weesp aangekomen ontdekten ze tot hun schrik dat het huis gesloten was. Bij de in de buurt wonende bakker informeerden zij wat er met de pastoor aan de hand was. De bakker gaf hen bits te verstaan dat hij nergens van wist. Intussen was de oude dienstbode van de pastoor naar de deur gekomen, die ze al wel had ontgrendeld, maar de

ketting nog niet had losgemaakt. Door een kiertje keek ze naar buiten en zag toen wie daar stonden. "Och mijnheer Court", riep ze, "bent u daar. God zij dank! Komt u binnen, heren!" "Waar is de pastoor", vroeg Daniël verschrikt. "Wat is er met hem aan de hand?" "Stil, komt u verder, mijnheer pastoor is niet in de stad." "Wat heeft dat te betekenen?", vroeg Daniël, een beetje boos. "Wat dat te betekenen heeft", antwoordde de dienstbode even verstoord, "als de pastoor gisteren en vandaag niet in Amsterdam had gezeten om aan prokureurs en advocaten raad te vragen, dan hadden ze onze beste Jan nu misschien achter de tralies gezet, datverd... uikerde... geuzenvee." Bij de dienstbode, die vroeger al dertig jaar bij de ouders van de pastoor in 's Graveland had gediend, was de verontwaardiging ten top gestegen. Er volgde een mengeling van uitroepen, half afge maakte zinnen, hoofdschudden, trekken aan de kanten muts en over haar gezicht vegen. Het enige

dat de bezoekers begrepen was dat het fout zat tussen de pastoor en de kerkmeesters en tussen de pastoor en de schepenen. "Wanneer komt de pastoor weer terug?", vroeg Daniël tenslotte. "Het zeggen was vanavond met de laatste schuit, of anders uiterlijk morgen. Het hangt er vanaf of hij mijnheer Van der Dussen te spreken heeft kunnen krijgen." Van Court en Braamkamp besloten dan maar weer terug te keren naar Vinkeveen, want de kans de pastoor nog te spreken was wel erg klein. Maar dienstbode Aagt liet hen pas gaan nadat zij eerst een boterham met kaas hadden gegeten en een glas Weesper bier hadden gedronken. De volgende dag, zaterdag 20 augustus, was het opnieuw bijzonder warm en daarom had Daniël

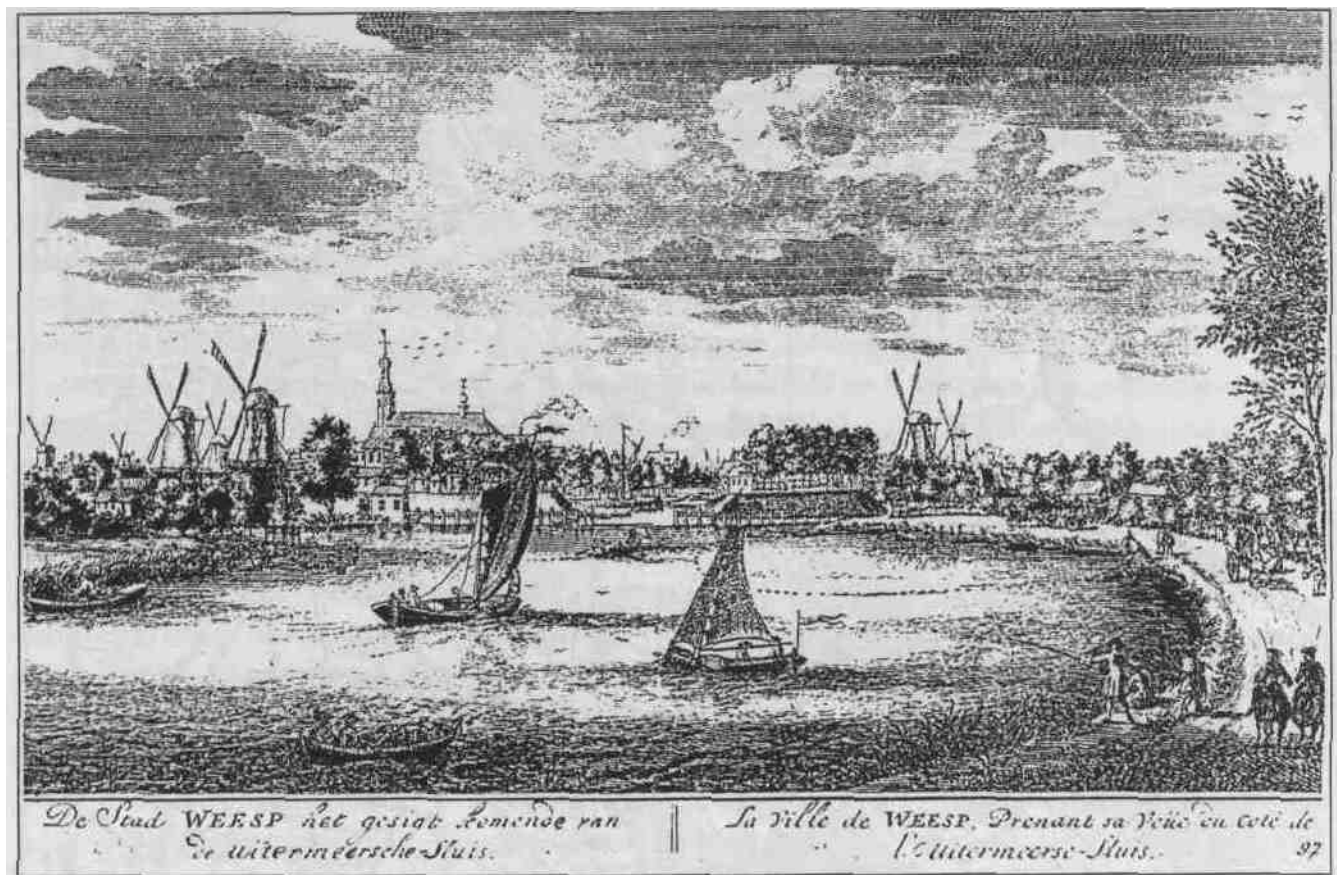
Foto, genomen vanaf de brug over de Gemeenlandsvaart in Vinkeveen in oostelijke richting. Mogelijk heeft in het begin van de 18de eeuw links (Achterbos 2) ofrechts (Herenweg 290) het huis gestaan van Daniël van Court. Maar daar zal wel nooit zekerheid over te krijgen zijn. Het pand links is met de bijbehorende boerderij onlangs gesloopt.

Gerrit voorgesteld het middagmaal te gebruiken in de luchtige, pas geschilderde koepel van het in

gelegen. Hij kende de jonge theoloog niet anders dan als een waardig gepruikt en licht

toren van de grote kerk geklommen en die was de klokken gaan luiden, hetgeen mij nog tot

Franse stijl opgetrokken en aan de Vaart gelegen tuinhuisje. Doch maar net hadden ze een begin gemaakt met de rokende schaal boekendegort met boter en stroop, of Daniël springt ineens op en met zijn servet nog in de hand opent hij de glazen deur en vliegt naar buiten. Braamkamp komt ook overeind en overziet wat er gaande is. Aan het einde van het haagje, dat naar de koepel leidt, had zich iemand in een zwart gewaad vertoond dat op dat van een geestelijke leek. Hij liep snel het trapje af en herkende tot zijn schrik de jeugdige pastoor Nanning die daar, zonder hoed en met een bemodderde staatsiejas, stond alsof hij in de sloot had

bepoederd iemand. Inmiddels was de pastoor weer een beetje tot zichzelf gekomen en Daniël stelde voor om naar binnen te gaan. Daar werd de maaltijd voortgezet terwijl pastoor Nanning vertelde over wat hem was overkomen.

"Jullie moeten weten", zo begon de pastoor, "dat jullie niets minder dan een vluchteling, een balling, aan tafel ontvangt. Ik ben vanmorgen uit mijn huis gezet, uitgescholden en uitgelachen door enkele opgewonden Weesper gereformeerden van het slechtste soort, met stenen bekogeld. Eén ervan heb ik tegen mijn hoofd gekregen en zo ben ik tot buiten de veste van de stad gedreven. Bovendien was er een knaap in de

grotere spoed had aangezet. Zonder heg of steg te kennen heb ik het op een lopen gezet en ben dwars door de Overaatsveldse polder (zie kaart) gevlucht in de richting Baambrugge. Doordat ik zo hard liep, struikelde ik en kwam in een modderplas te vallen. Maar nu de aanleiding, zullen jullie willen weten. Onze vriend Court weet wat ik zoal in Weesp te stellen heb gehad met niet alleen de gemeenteraad, maar ook zelfs met enkele leden van mijn eigen parochie." "Ja", zei Daniël, "daar zou je boeken vol over kunnen schrijven. Sta mij toe, pastoor, dat ik Gerrit een beetje zal informeren over wat voor lieverdjes je daar in Weesp

hebt. Het is genoegzaam bekend dat hierin Holland de katholieken alleen maar goed zijn om belasting mee te helpen betalen om het water, de vijand, en algemene

rampen te keren, maar dat zij in geen enkel overheidscollege zitting hebben. En kijk nu eens naar Weesp, daar is Barend van den Broek schepen en Cornelis van

Drosthagen procureur en notaris." "En toch zijn deze mannen rooms?", vroeg Gerrit, zonder goed te begrijpen wat Daniël eigenlijk bedoelde.

"Zeker", antwoordde de pastoor, "ze zijn zó rooms, zó rooms dat zij zich bij ons tot 'Opzieners van kerk en armen' hebben laten aanstellen."

"En u heeft daar genoeg mee genomen?" vroeg Braamkamp aan de pastoor.

"Het is voor mijn tijd gebeurd", antwoordde de pastoor. "Twee dagen nadat zijn voorganger, pastoor Van Campen zaliger, was overleden, op een vrijdag, werd er 's zondags na de mis om half twaalf een vergadering belegd van 45 daartoe speciaal aangezochte personen waarvan er 32 Van den Broek en notaris Drosthagen tot kerk- en armenmeesters kozen. Drosthagen haalde hierop een stuk uit zijn zak dat door zijn 32 van zijn vrienden werd getekend met letters of kruisjes. Zij waren niet alleen voor het leven benoemd, maar ook slechts verantwoording verschuldigd aan twee of drie leden uit de voornaamsten van de parochie, die dan ook nog eens door hen tweeën waren benoemd. Bovendien zouden zij dan de plaats innemen van degene die mocht komen te overlijden en bij niet aannemen van de functie mochten zij een ander benoemen. U zult begrijpen, mijnheer Braamkamp, dat met zulke stuurlied geen land was te bezeilen. De pastoor moest aan deze heren toestemming vragen op welke zon- en feestdagen hij de preekstoel op mocht. Ook het beheer van de kerkelijke goederen was hem afgenomen, zelfs datgene dat tot de dienst van het altaar behoort. Om het mooie witte of groene kazuifel te dragen was toestemming van de kerk- en

armenmeesters nodig. En denk niet dat mijn eerwaarde voorgangers reden hadden gegeven tot zulke maatregelen. Ik hoef u slechts de namen te noemen van Hebricus Ebbius, Egidius de Ridder, Cornelis Hoekgeest, Georgius van Campen en alle twijfel verandert in lof. Welnu, wat stond mij te doen? Ik achtte mij aan de uitspraken van de 32 niet gebonden, ook al prijken hun namen en kruisjes op een notarieel stuk. Ik maakte direct een plan om in deze situatie verbetering te brengen. Een droevige gebeurtenis gaf hierbij de doorslag. Op zekere dag werd ik aan het sterfbed geroepen van een zekere Willem Bloemendaal. Van hem was bekend dat hij vader was van een kind, waarvan de overleden moeder gereformeerd was en dat nu gevaar liep buiten de H. Kerk te worden opgevoed. De vader was bereid zijn plicht te doen en benoemde bij testament twee roomse voogden, terwijl ik borg zou staan dat de kerk- en armenmeesters in het onderhoud van het kind zouden voorzien. Daarop ontsiep de vader met een gerust hart. De roomse voogden namen die verplichting op zich, daar zij een borgstelling ontvingen van de armenmeesters die in de verzorging van Maartje Bloemendaal zou voorzien. Op een dagvaarding van de burgemeester verbonden zij zich bij notariële akte voor het kind te zorgen totdat het meerderjarig zou worden of zou trouwen. Maar wat gebeurt er? Wij hadden vergeten dat de beide heren kerk- en armenmeesters tevens tot de overheid van onze stad behoorden en dat zij dit waren

geworden door zich in dit ambt in te kopen met de verplichting plaats te nemen in de gereformeerde kerk en waar zij zich nu en dan lieten zien. Nog maar nauwelijks was de verplichting aangegaan of de burgemeester laat de voogden het kind op straffe van de volgens de plakkaten opgelegde regels te doen opvoeden volgens de gereformeerde godsdienst. En wat deden onze kerk- en armenmeesters? Zij verklaarden te berusten in de wettelijke voorschriften en het kind van een roomse vader, staande onder roomse voogden ten koste van de roomse armenverzorging, voor f 1,50 per jaar in het burgerweeshuis gereformeerd te laten opvoeden. Dit kon zo niet blijven duren. Ik besloot langs dezelfde weg, waarop zij zich van het kerk- en armenbestuur hadden meester gemaakt, hen ook weer af te zetten. Het vorig jaar, op 29 april, riep ik mijn parochie bij elkaar en wees de parochianen erop welke gevaren en welk onrecht dat het handhaven van het zelfbenoemde kerkbestuur als het onze voor de parochie zou betekenen. Met talrijke stemmen werd de lastgeving van de kerk- en armenmeesters vernietigd en een ander, welgezinder kerk- en armenbestuur aangesteld. En vanaf die tijd, Daniël weet dat, heeft de pastoor van Weesp weinig rust gekend. Nu eens eiste men op willekeurige wijze mijn benoemingsbrief te zien, dan weer werd ik beschuldigd de vroegere kerk- en armenmeesters uit het bestuur te hebben gezet en hun hun waardigheid te hebben

ontnomen. Dan weer werd ik ervan beschuldigd dat ik op onordentelijke wijze de kerkelijke goederen uit de kerk gehaald zou hebben, enz. enz. Tot deze morgen de kroon op hun werk werd gezet. Zoals jullie weten was ik eergisteren in Amsterdam om de heer Jacob van der Dussen om raad te vragen. Ik was namelijk, na een tweede dagvaarding en een verhoor voor het voltallige college van schout en schepenen, eenstemmig veroordeeld om binnen 24 uur de oude kerk- en armenmeesters in hun functie te herplaatsen en de onder mijn beheer berustende kerkelijke en parochiegoederen ter beschikking te stellen van mijn vriendelijke vrienden Van den Broek en Drosthagen cum suis." "En wat voor advies kreeg u van mr. Jacob van der Dussen?", vroeg Daniël.

"Hij was van mening dat ik in Weesp waarschijnlijk wel geen goed meer zou kunnen doen en hoopte dat ik naar Amsterdam zou worden overgeplaatst. Maar om op de zaak van vanmorgen terug te komen, Schout en Schepenen hadden weer een vergadering belegd en daarop is besloten mij ter zake van ongehoorzaamheid en ruziemakerij onder de rooms-katholieke gemeenschap de bescherming voor Weesp en Weesperkarspel te ontzeggen. Maar eer het besluit getekend aan mij was voorgelegd werd ik vanmorgen, toen ik het huis uitging, door een paar ruwe knapen aangepakt en onder het gejoel van een volksoplloop op de u reeds bekende wijze de stad uitgejaagd. De stad die ik drie jaar lang het goede pad heb

gewezen. Ik heb mij niet ontzien op de stoel der waarheid de leer van de H. Kerk te verkondigen en mij de onvervreembare van mijn bediening niet te laten ontnemen. Ik heb in de dagelijkse omgang met de mensen gedaan wat ik kon om de algemene liefde te bevorderen en gelukkig heb ik in Weesp vele vrienden achtergelaten." Bij de 27-jarige pastoor stonden bij deze woorden de tranen in de ogen.

Daniël stond op, legde zijn hand op de schouder van de pastoor en zei met bewogen stem: "Pastoor, vanaf dit ogenblik bent u de voornaamste katholieke burger van het nederige Vinkeveen. Beschouw mijn huis als uw huis, beveel en beschik, kom en ga naar u goeddunkt. Daniël van Court hoopt niet voor niets jouw oude vriend te zijn."

Pastoor Nanning was getroffen door zoveel hartelijkheid en drukte dankbaar Daniëls hand.

Een ogenblik later kwam Daniëls heerbroer, meester Pieter van Court (pastoor in Vinkeveen van 1704 tot 1728, AT) binnen om pastoor Nanning zijn medeleven te betuigen en zijn hulp aan te bieden. Nog diezelfde dag stuurde Daniël een vertrouwde jongen naar Weesp om aan dienstbode Aagt te melden dat de pastoor in goede handen was. De kerkelijke goederen en de persoonlijke eigendommen van de pastoor werden op 30 augustus in beslag genomen en uit de pastorie gehaald onder toezicht van schout Johan Duncan en twee schepenen. Negen maanden bleef de parochie in Weesp zonder herder. Notaris

Drosthagen overleed enige weken na de verdrijving van Nanning. In zijn testament vermaakte hij een legaat aan de pastoor van Weesp "mits het maar niet pastoor Nanning is". Van den Broek werd twee jaar later met vrouw en negen kinderen gereformeerd. Pastoor Nanning, die zijn priesteropleiding in Keulen had gehad, leefde tot 1729 als ambteloos burger bij zijn vriend in Vinkeveen tot hij tot pastoor in Bergen (N.H.) werd benoemd. Later was hij nog van 1739 tot 1761 pastoor in Buitenveldert bij Amsterdam. Hij was bekend om zijn gewijde welsprekendheid, vertaalde Bossuet en Prudentius en schreef meerdere boeken met preken, waarin hij op boeiende wijze aan de letterlijke zin van het bijbelwoord spirituele gestalte gaf.

NASCHRIFT

Braamkamp spreekt in zijn aantekeningen over de 'Yinkeveense Vaart' waar hij langs liep en waar hij aan het einde van die vaart zijn vissende vriend bij zijn woning aantrof. Ook noemt hij een tuinhuisje aan de vaart waarin beide vrienden de dag erop aten. Op bijgaande kaart uit 1745 is geen sprake van een Vinkeveense Vaart. Wel is er een aanduiding van een vaart die loopt van de Winkel naar Vinkeveen. Mogelijk is dit het water dat nu de Gemeenlandsvaart heet.

MENNO SIMONS 1496-1561

door Fred de Wit

Dit jaar worden in het kader van de vijfhonderdste geboortedag van Menno Simons door de doopsgezinden een groot aantal activiteiten georganiseerd. Wie is eigenlijk deze Menno Simons en wat is de reden dat in Mijdrecht zowel een buurt -de Mennonietenbuurt- als een straat naar hem is genoemd?

Dat men in Wilnis een laan naar pastoor Kanne noemt, is verklaarbaar, omdat deze bouwpastoor is van het huidige rooms-katholieke kerkgebouw te Mijdrecht-Wilnis en jarenlang deel heeft uitgemaakt van de Mijdrechtse en Wilnise gemeenschap.

Des te vreemder lijkt het wanneer een buurt en straat worden vernoemd naar een pastoor te Witmarsum, een dorp in Friesland, gelegen tussen Bolsward en de Afsluitdijk.

Wanneer Menno Simons gedu-

rende de rest van zijn leven pastoor van Witmarsum was gebleven, had waarschijnlijk buiten Witmarsum niemand ooit iets over hem gehoord, maar het keerpunt komt als hij zich in 1536 aansluit bij de wederdopers. Hij verlaat dan Witmarsum en treedt in de Neder-

landen en Noord-Duitsland op als leider en reizend leraar der zich later noemende doopsgezinden. Hij predikt geweldloosheid en boetedoening en onderscheidt zich van de revolutionaire anabaptisten die een gewelddadige verbreiding van hun denkbeelden voorstaan. In zijn Fondamentenboek heeft hij zijn denkbeelden uiteengezet. Menno Simons is een tijdgenoot van de hervormers Luther en Calvijn. Hij verzet zich eveneens tegen het leergezag van de rooms-katholieke kerk en hun volgelingen worden tot de huidige dag nog lutheranen, calvinisten en mennonieten genoemd. De oorspronkelijke naam van de mennonieten is echter wederdopers of anabaptisten.

DE LEER VAN DE WEDERDOOP

De leer van de wederdoop vindt zijn oorsprong in Zwitserland waar in die tijd de hervormer Zwingli optreedt. Conrad Grebel, een van

Zwingli's leerlingen, verkondigt dat de ware kerk slechts kan bestaan uit hen die bewust en uit vrije wil tot die kerk toetreden. De ware gelovige is volgens hem immers verplicht te leven volgens de tien geboden en de bergrede. Een voldoende onderscheid tussen goed en kwaad kan van jonge kinderen nog niet worden verlangd, evenmin als het aanvaarden van Christus als de ene en ware God. Het is daarom onjuist om kinderen te dopen en de kinderdoop beschouwt hij dan ook als nietig. Alhoewel Zwingli zelf afstand neemt van deze doctrine en deze zelfs heftig bestrijdt, vindt deze leer toch ingang en laten vele volwassenen zich opnieuw dopen. De volwassenendoop houdt volgens Grewel ook in dat de mens dan bevrijd is van het wereldlijk gezag. De volgelingen weigeren daarom wapens te dragen, de eed af te leggen en hun burgerplichten na te komen zoals deel te nemen aan het bestuur. Het is daarom niet verwonderlijk dat de weder-

dopers in heel Europa, en dus ook in de Nederlanden nogal wat aanhangers krijgen, vooral onder degenen die het oneens zijn met de wetten van de rooms-katholieke kerk en het wereldlijk gezag. Er heerste toen een economische

recessie en het gewone volk leefde in bittere armoede. Sociale onrust, veroorzaakt door honger, werkloosheid, natuurrampen en epidemische ziekten zijn een goede voedingsbodem voor opstandigheid. Vanzelfsprekend

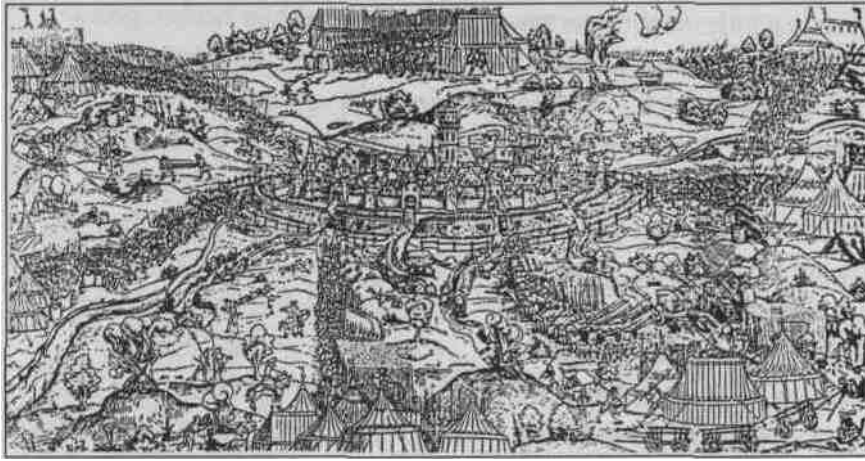
tolereren kerk en staat, die nog steeds hecht verstrengeld zijn, deze vorm van burgerlijke ongehoorzaamheid niet en het gevolg hiervan is dat een gewelddadige vervolging tegen de wederdopers wordt ingezet, die duizenden het leven kost. Op 10 april 1534 worden twee Aalsmeerse wederdopers ter dood gebracht. De overheid heeft hiervoor een excuus gevonden omdat er zich bij de wederdopers inmiddels twee richtingen hebben ontwikkeld, namelijk een vreedzame en een gewelddadige. De vreedzame richting betoogt dat er geen actief verzet moet worden geboden en de gewelddadige richting houdt in dat met geweld en met harde hand, het koninkrijk Gods op korte termijn moet worden gevestigd. De vaderlandse geschiedschrijver Jan Wagenaar schrijft in zijn *Vaderlandse Historie* uitvoerig over die periode.

DE INNAME VAN MUNSTER

Half februari 1534 maken de wederdopers zich meester van de Westfaalse stad Munster. De katholieken en lutheranen worden verdreven en Jan Mathijsz van Haarlem wordt de nieuwe burgemeester van de stad. Hij verklaart alle eigendom tot gemeenschappelijk bezit en alle boeken, uitgezonderd de bijbel, worden verboden en verbrand. De achterblijvers in Munster worden door een massadoop tot wederdopers bekeerd. De mare, dat Munster in het bezit is gekomen van de wederdopers, gaat ook door de Lage Landen en grote

Terechtstelling van de wederdopers te Amsterdam. Tekening in Oostindische inkt van Barend Dircksz., 16de eeuw; Amsterdams Historisch Museum, Amsterdam.

*Het beleg van Munster in 1535, toen het bezet was door der wederdopers onder leiding van Jan van Leiden.
Gravure van Erhard Schön. Albertina, Wenen.*

groepen wederdopers trekken uit de Nederlanden weg naar Munster om aan de vervolging te ontkomen. Voor de leraren der wederdopers is dit de enige uitkomst, omdat zij in de uitgevaardigde plakaten vogelvrij zijn verklaard, en het ook verboden is hen onderdak te verlenen. Voor het aanbrennen van deze lieden bij de bevoegde instanties wordt zelfs een beloning van twaalf gulden uitgeloofd. De bisschop van Munster is uit de stad verdreven en met behulp van Duitse vorsten, de hertog van Gelder en de steden Deventer, Zwolle en Kampen wordt een tegenaanval ingezet, welke echter stuit op de onverzettelijkheid van de wederdopers. Zij verliezen echter wel hun leider Jan van Haarlem. Zijn opvolger wordt Jan Beukelsz van Leiden die bekend is geworden door de veelwijverij bij de anabaptisten. Door de aanwezigheid van veel uitgetreden nonnen is er een overschot aan vrouwen in Munster ontstaan en het kost Jan van Leiden dan ook weinig moeite om vijftien vrouwen om zich heen te verzamelen die zich als overtuigde

aanhangers van deze doctrine gedragen. Jan van Leiden, ooit kleermaker, en lid van de Leidse rederijkerskamer, roept zich zelf uit tot koning van Munster en gedraagt zich als een oosterse vorst. Hij rijdt te paard, met gouden sporen aan en een kroon op het hoofd door de stad, gevolgd door een lange stoet wederdopers en voorafgegaan door twee knechten waarvan er een het oude testament draagt en de ander het

*Portret van Jan Beukelsz. van Leiden (1509-1536), die in 1533 wederdoper werd en in 1534 de regering van Munster op zich nam als koning van Sion.
Gekleurde houtsneede uit 1535 van Comelis Anthonisz, Koninklijke Bibliotheek, Brussel.*

zwaard hanteert. Wie niet knielt, wanneer de koning voorbij komt, wordt onmiddellijk neergesabeld. De bisschop van Munster en de andere belegeraars beginnen dan met het uithongeren van de stad en het terugsturen van de duizenden wederdopers, die op weg zijn om in Munster hun heil te zoeken. Alleen al op de Zuiderzee worden drie duizend wederdopers, voornamelijk uit Amsterdam, in een en twintig schepen tegen gehouden. In juni 1535 valt de stad in handen van de belegeraars en de wrede straffen, welke de wederdopers daar hebben moeten ondergaan, tarten elke beschrijving.

DE WEDERDOPERS IN AMSTERDAM

Op 10 mei 1535 proberen veertig wederdopers de stad Amsterdam te overmeesteren door een aanval op het stadhuis. Zij verzamelen zich in de Pijlsteeg en gaan met vliegende vaandels en slaande trom naar de Dam. De burgemeesters, die in het stadhuis aanwezig zijn, worden echter bijtijds gewaar-schuwd en kunnen vluchten en een tegenaanval organiseren. Zij worden daarbij onbewust geholpen door een dronken rakker van de schout, die zijn roes aan het uitslapen is, maar door het lawaai wordt gewekt. Angstig verstopt hij het touw van de stadhuisklok. Doordat het touw onvindbaar blijft, kan de stadhuisklok niet worden geluid en kan het sein tot de aanval aan de 3500 wederdopers in en buiten Amsterdam niet worden gegeven. De inmiddels opgetrommelde gewapende

burgerij zet de tegenaanval in waarbij acht en twintig wederdopers worden gedood en bij de benen aan de galg opgehangen. De gevangen genomen wederdopers staat nog een afschuwelijker lot te wachten. Het hart wordt hen uit het lijf gerukt en in het gezicht gesmeten. Vervolgens worden zij onthoofd en gevierendeeld.

MENNO SIMONS TREEDT UIT

Deze gebeurtenissen blijven Menno Simons niet onbekend. Nadat zijn priesteropleiding is afgerond, wordt hij in 1524, 28 jaar oud, aangesteld als vicaris te Pingjum, het geboortedorp van zijn vader. Eind 1532, begin 1533, is hij pastoor in zijn geboortedorp Witmarsum waar inmiddels de wederdopers actief zijn. Wanneer deze eind maart 1535, met een list, het Oldeklooster bij Bolsward binnentrekken, worden de daar aanwezige monniken voor de keus gesteld om zich te bekeren of te vertrekken. Onder leiding van de Münstertse afgezanten wordt het gebouw versterkt, hetgeen niet baat want een week later wordt het klooster door de stadhouder en zijn troepen ingenomen, waarbij Menno's broer sneuvelt. De gevangenen worden in Leeuwarden gevonnist en terechtgesteld. In deze periode voelt Menno Simons zich hoe langer hoe meer tot de wederdopers aangetrokken en op 12 januari 1536 geeft hij zijn pastoorsambt op en treedt uit de katholieke kerk. Hij vertrekt naar Groningen en trouwt met Geertruid, waarschijn-

lijk een begijntje uit zijn voormalige parochie Witmarsum. Van 1537 tot 1544 woont hij met zijn gezin in Oost-Friesland en in die periode verschijnen er veel geschriften van zijn hand waarin hij duidelijk afstand neemt van de Münstertse wederdopers welke met geweld en extreme opvattingen de reformatie willen doorvoeren. Hierna vertrekt hij, ondanks zijn kreupelheid, naar Keulen waar hij tot 1546 verblijft. Er volgen nog reizen naar Lübeck, Embden, Dantzig en Goch. De laatste jaren van zijn leven vertoeft hij met zijn gezin op het landgoed Fresenburg van Bartholomeus van Ahlefeldt in Oldeslo, tussen Lübeck en Hamburg gelegen. Op 13 januari 1561 sterft hij en wordt begraven in zijn kooltuin waar een bescheiden gedenksteen de vermoedelijke plaats van zijn graf aanwijst.

DE MENNONIETEN IN MIJDRECHT

Hoe de mennonietengroepering te Mijdrecht, of zoals ze vaak worden aangehaald te Uithoorn aan de Amstel, tot stand is gekomen, valt niet meer na te gaan. Het is mogelijk dat degenen die daar woonden zich tot de wederdopers hebben bekeerd, maar het is ook mogelijk dat ze zich van elders hier hebben gevestigd. Professor Dr. P. Visser (UvA) acht het mogelijk dat zij bij de turfwinning betrokken zijn geweest omdat in Groningen en Friesland ook veel mennonieten daarin werkzaam waren. Wellicht zijn zij daarom vanuit die streken naar hier vertrokken. Dat zij zich vanwege

de vervolging hier hebben gevestigd is minder waarschijnlijk omdat zij veel contact hadden met de gematigden uit Waterland, die niets voelden voor een harde tuchtpraktijk. Zij worden daarom door de hervormde overheden met rust gelaten. In 1623 worden zij voor het eerst in gerechtelijke stukken genoemd maar er is geen twijfel aan dat er reeds voor die tijd mennonieten woonden. Het betreft hier een contract met het gerecht van Mijdrecht waarbij zij om gewetenswille van overheidsambten worden vrijgesteld. Voor deze vrijstelling moeten zij omstreeks 1 november van elk jaar 33 gulden storten in de algemene armenkas van het gerecht. Dit houden de mennonieten vol tot 1691 wanneer zij weigeren te betalen omdat het gestorte geld uit de armenkas alleen maar wordt toebedeeld aan de hervormde armen. Als tegenzet van het gerecht worden er twee mennonieten op de voordracht van de schepenen geplaatst, Marcellis Jansen Greefbroek en Hendrik Marcelissen Verduyn. Deze dienen dan een verzoek in tot vrijstelling bij de proost, de gravin van Solms. Toen aan dit verzoek werd voldaan, wilden de mennonieten helemaal niet meer betalen want ook zonder betaling was het dus mogelijk vrijstelling te bekomen. Vervolgens dient het gerecht een protest in bij de proost waarbij zij aantekenen dat het altijd de hervormden zijn die voor het schepenenambt moeten opdraaien. De katholieken kunnen, omdat zij als tweede rangs burgers worden beschouwd,

Pieter Pietersz. Bekjen in een roeiboot op de Amstel.

hiervoor niet in aanmerking komen. De proost toont begrip voor deze argumenten en beslist dat de 33 gulden in het vervolg niet meer gestort moeten worden in de algemene armenkas van het gerecht, maar in de armenkas van de hervormde kerk omdat de zware last van het schepenenambt altijd op hen neerkomt. Uiteindelijk heeft het protest van de mennonieten dus niets opgeleverd.

DE PREDIKANTEN

Een van hun bekendste predikanten, liefdepreker of leraar zoals de mennonieten zelf zeggen, in de Mennonietenbuurt is Jan Gerrits Buyser (1660-1695). Na zijn vroege dood worden 32 van zijn preken in 1697 in Amsterdam uitgegeven. Gedurende de volgende jaren wordt steeds door gastpredikanten gedoopt. Dominee Samuel Apostool is een van hen wat betekent dat men van de "rekkelijke" opvattingen van de

waterlanders afstand heeft genomen en zich heeft aangesloten bij de strengere doopsgezinden. In diezelfde periode is de Mennonietenbuurt ook frontgebied en wordt deze naam in 1689 voor het eerst in stukken gebruikt. De huidige bewoners van de Mennonietenbuurt hebben dus in 1989 het 300-jarig bestaan van hun buurt ongemerkt voorbij laten gaan. In 1672 staan de Franse troepen aan de Amstel en volgens de annalen is er in deze buurt ook nog gevochten. De Fransen bevechten hier de troepen van stadhouder Willem III en kunnen de Amstel niet oversteken, mede omdat de brug naar Uithoorn uit voorzorg is afgebroken. Wat er allemaal precies is gebeurd, is niet meer te achterhalen, maar waarschijnlijk is het wel, dat de huizen en de vermaning, zoals de mennonieten hun kerkgebouw noemen, in brand zijn geschoten of afgebroken om een vrij schootsveld te hebben. Het oudst bekende

doopboek begint met de zin: "Aanteekening van degeene die gedoopt zijn, zedert den oorlog tot op deze tijd van 1697 toe". Men moet hieruit haast concluderen dat het vorige doopboek tijdens de gevechten verloren is gegaan. Tijdens de aanval van de Fransen worden twee mennonieten uit Uithoorn ingeloot voor de militaire dienst. Vanuit hun godsdienstige overtuiging weigeren zij dienst te nemen. Zij moeten wel hun plaatsvervanger betalen, tien stuivers per dag of meer indien nodig. Waar de eerste vermaning heeft gestaan, is niet bekend maar het tweede kerkgebouw stond achter de grutterij van Jacob Mare de Jong (zelf doopsgezind) aan de Mennonietenbuurt, tegenwoordig Mennonietenbuurt nr. 26, kadastraal bekend als sectie A nr. 3227. De Aalsmeerse predikanten Tymen Teunisse en Pieter Jans hebben waarschijnlijk in de eerste helft van de 18e eeuw ook in de vermaning in de Mennonietenbuurt gepreekt. Tymon van Hilten (1671-1748) is de belangrijkste liefdeprediker van de gemeenschap in de Mennonietenbuurt. Hij is eveneens predikant te Aalsmeer en 54 jaar leraar geweest. Gedurende die tijd preekt hij 2200 maal waarvan hij 300 predikaties heeft nagelaten. Tussen 1720 en 1745 doopt hij te Uithoorn 44 en te Aalsmeer 66 mensen. Nakomelingen van hem wonen onder andere in Uithoorn en Aalsmeer.

DE BRAND VAN 1781

In de nacht van 25 op 26 januari

LYKPREDICATIE
 OP HET AFSTERVEN VAN DEN
 EERWAARDEN
 TYMON VAN HILTEN,
 IN ZYN LEVEN
 OUDSTE LEERAAR
 DER
 DOOPSGEZINDE GEMEENTE
 AAN DEN
 UITHOORN;
 GEDAAN DOOR
 PIETER VAN DAM,
 LEERAAR DERZELVE GEMEENTE.

TE HOORN,
 By KORNELIS KLOEK, Boekverkooper, 1749.

1781 slaat het noodlot toe. Door onvoorzichtigheid bij de nabijgelegen broodbakkerij van Hendrik Vos ontstaat brand waardoor het kerkgebouw en de kerkekamer, waarin twee kasten met boeken staan, tot de grond toe afbranden. De schade is groot en Jacob de Hoop, diaken van de doopsgezinden geeft een schade op van 3900 gulden aan onroerende en 2650 gulden aan roerende goederen. Aan de Staten van Utrecht meldt men het verbranden van de kerk, het pakhuis, genaamd de Mouterij, dat voor de kerk staat, met de daarin opgeslagen goederen, en van twee huizen. Het ene huis, waarin ook een grutterij is gevestigd, wordt bewoond door de grutter Jacob Marceelzoon de

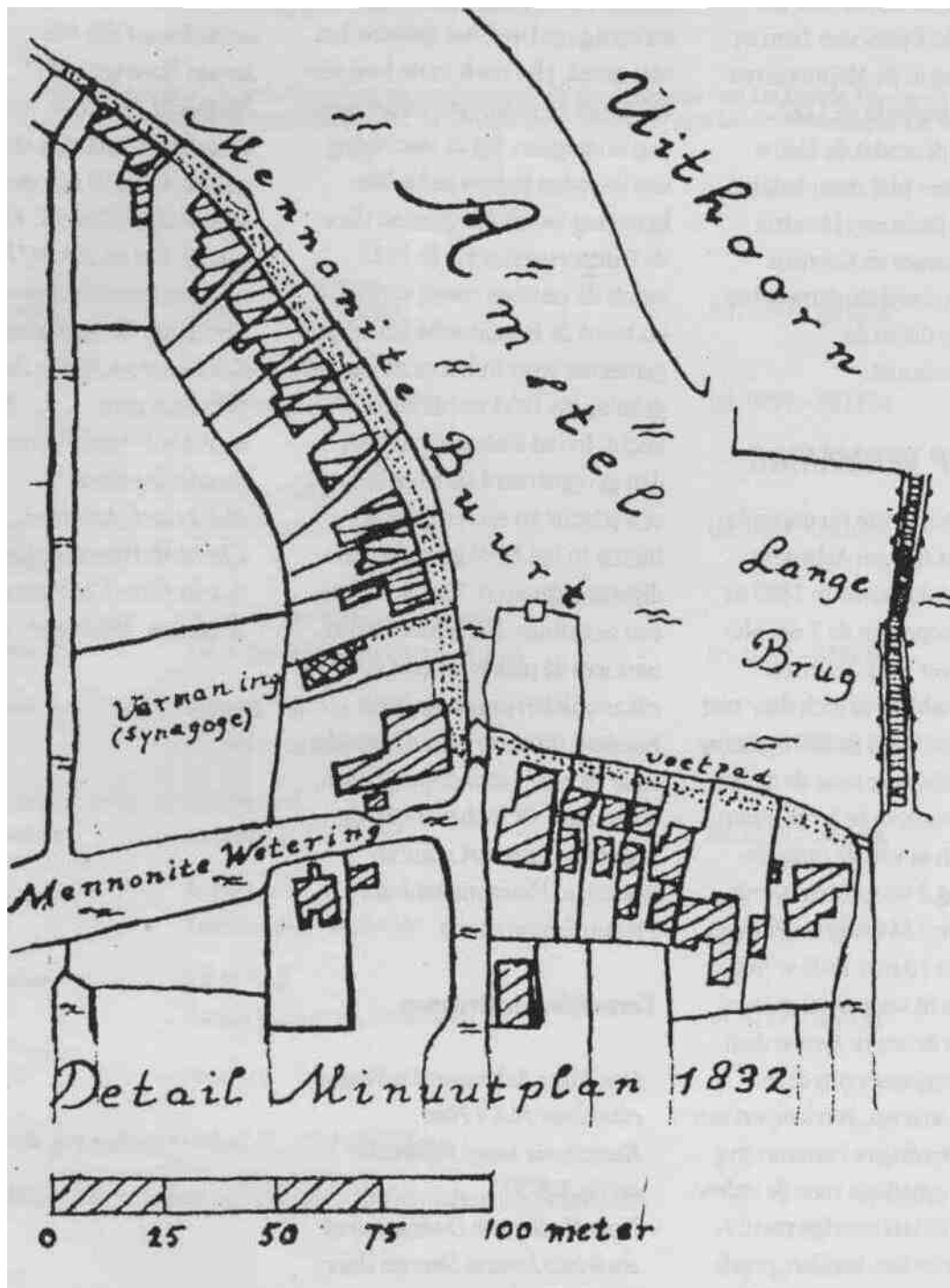
Jong. Aan huisraad lijdt hij zelf 300 gulden schade. Het andere huis wordt bewoond door de voorzanger Jan Groen die ook 300 gulden schade lijdt. Omdat andere godsdiensten, dan de hervormde, niet officieel worden erkend, kan de doopsgezinde gemeente zich niet als eigenaar van de kerk en de daarbij behorende gebouwen laten gelden. De eigendommen van de vermaning staan daarom op naam van de diaken. Jacob de Hoop, zelf niet onbemiddeld, begint met de bouw van een nieuw kerkgebouw. Onmiddellijk na de brand neemt hij contact op met de kerkeraad van de doopsgezinde gemeente bij de Toorn en het Lam te Amsterdam en vraagt hen een collecte onder de daar aanwezige doopsge-

zinden te houden ten behoeve van de kerk in de Mennonietenbuurt. Ook andere grote doopsgezinde gemeenten uit de omgeving offeren geld voor de nieuwbouw van de kerk. Op de eerste pagina van het nieuwe boekhoudboek schrijft Jacob de Hoop: "Groot Kerkboek van den Ontvangst en Uytgaaf, welke ik Jacob de Hoop Fredriksen, na de oude verbrande kerk en kerkelijke goederen die voorgevallen is des nagts tusschen 25 en 26 January 1781, door mij met de nieuwe kerk is aangelegt". De nieuwe vermaning wordt naast de oude gebouwd op de fundamente van de mouterij en wel op de grond achter Mennonietenbuurt nr. 25 op de plaats waar op de foto de personenauto staat (situatie 1985) Op het oudste minuutplan van 1832 komt de nieuwe vermaning voor, hoewel het gebouw dan als synagoge in gebruik is.

De nieuwe vermaning is 22,5 meter lang en 7,5 meter breed en het voorportaal is 2,5 x 2,5 meter. Evenals de vorige vermaning wordt het gebouw wat achteraf gebouwd,

Mennonietenbuurt 25. Er achter op de plaats van de auto stond de derde Vermaning aan den Uithoorn onder Mijdrecht.

ongeveer 16 meter vanaf het voetpad langs de Amstel. Het gebouw wordt van steen opgetrokken en van dakpannen voorzien. Voor de kerk, die ongeveer 80 personen kan bevatten, is nog een tuin waarin diverse bomen worden

geplant. De kerk wordt op 21 juli 1782, anderhalf jaar na de brand, in gebruik genomen. Groot is de doopsgezinde gemeente aan de Mennonietenbuurt nooit geweest. De vraag is zelfs of alle gelovigen wel in de Mennonietenbuurt

gewoond hebben en of er ook niet enige doopleden aan de overkant van de Amstel, in Uithoorn woonden. In 1670 bedraagt het aantal doopleden 20, met als hoogtepunt het jaar 1730 toen er 40 doopleden waren met 85 kinderen en niet

gedoopte vrienden van de gemeente. In 1805 zijn er nog maar 7 doopleden. Na de periode van Hilten predikt Pieter van Dam in de vermaning in de Mennonietenbuurt. Deze vertrekt in 1782, waarschijnlijk omdat de kleine gemeente hem niet meer betalen kan. Hierna bedienen Hendrik Gerits Stuurman en Cornelis Schuurman zowel de gemeenten Aalsmeer als die in de Mennonietenbuurt.

VERKOOP VERMANING

Omdat de gemeente nu gecombineerd is met die van Aalsmeer, besluiten de diakenen in 1805 de kerk te verkopen en de 7 doopleden gaan over naar Aalsmeer. Kennelijk hebben ze zich daar niet thuis gevoeld want in 1807 gaan ze met attestatie over naar de doopsgezinde gemeente te Amsterdam. In 1813 zijn er van de oude gemeente nog 8 doopleden overgebleven en in 1846 nog slechts één. Bij akte van 10 mei 1805 wordt de kerk verkocht voor 1000 gulden aan Abram Arons te Amsterdam. Hierbij inbegrepen zijn drie zijbanken, kronen, een leer, en een armbus. De nieuwe bestemming wordt een synagoge voor de joden in Uithoorn. Het overige meubilair, zoals stoelen, banken, preekstoel en boeken gaan naar Aalsmeer. Het huis en een stuk bijbehorende grond verkoopt men aan diaken Dirk de Wilde, die hiervoor slechts 25 gulden hoeft te betalen. De gemeente van de doopsgezinden in Aalsmeer ontvangt bovendien nog drie obligaties met een waarde van

3000 gulden en een obligatie van 1000 gulden, benevens de opbrengst van het kerkgebouw. Ook als synagoge heeft het gebouw het niet gered. Het heeft in de loop van de vorige eeuw diverse verbouwingen ondergaan. Bij de vervolging van de joden tijdens de Duitse bezetting wordt het gebouw door de Duitsers verkocht. In 1948 wordt de verkoop nietig verklaard en komt de Israëlitische kerkelijke gemeente weer in het bezit van het gebouw. In 1953 wordt het verkocht. In het kadaster staat het dan geregistreerd als twee huizen, een schuur en een erf. Het is hierna in het bezit geweest van diverse eigenaren. Thans staat er een woonhuis. Niets meer herinnert aan de plek waar ooit de mennonieten ongeveer twee honderd jaar hun geloof beleefden, waar ze zich lieten dopen, baden, en zongen. Of toch wel iets, de naam van de buurt waar zij woonden: Mennonietenbuurt en Menno Simonsstraat

Geraadpleegde Bronnen

Ons Nuus Aalsmeer: De Vermaning door M.J. 't Hart
Kadastrale kaart Mijdrecht sectie A 3227
Noordhollandse Doopsgezinde sociëteit: Menno Simons door Sjouke Voolstra
Stichting Oud Uithoorn/De Kwakel: De Lange Brug nrs. 2,3,4-1983
The Mennonite Encyclopedia, Mennonite Publishing House, Scottsdale Pennsylvania
De Zondagsbode: Doopsgezind Weekblad 08-10-1911, 24e

jaargang nr. 49

Een schedel met een gaatje: De prijs van het brood en de wederkomst des Heren door Jeroen Sprenger, 1978

Mijdrecht Meer dan Veen Alleen door Drs. EA.G. van den Bent en Drs. CMP.F. van den Broek
Rijksarchief Utrecht: Kapittel van St. Jan nr. 22-1071

Gemeentearchief Amsterdam: Verenigde Doopsgezinde Gemeente nr. 2283

Met dank aan:

Prof. Dr. P. Visser (Universiteit van Amsterdam)

M.J. 't Hart, Aalsmeer

Chr.M.M. Woerden, Uithoorn

A. van Hilten, Uithoorn

A Hagen, Mijdrecht

Historische Vereniging "DE PROOSDIJLANDEN"

opgericht 20 september 1984

Doelstelling

De vereniging stelt zich ten doel de belangstelling te wekken voor de geschiedenis van De Ronde Venen en een stimulerend aandeel te leveren in de ontwikkelingen tot de regionale en lokale geschiedbeoefening in De Ronde Venen in de ruimste zin.

Bestuur

voorzitter	P.C. Grundmann	
monumentenzorg	Herenweg 38, Wilnis	tel. 0297 - 281578
vice-voorzitter, genealogie en paleografie	H.J.Röling Middenweg 1, Mijdrecht	tel. 0297 - 561474
secretaris, heemkunde en tentoonstellingen	P.A. van Golen Herenweg 23, Vinkeveen	tel. 0297-261672
2* secretaris, externe activiteiten	Mevr. M. Th. Pietersen-Mourits Dr. J. Severijnplantsoen 2, Wilnis	tel. 0297-282462
penningmeester,	Mevr. B. van Tol-Burgers Padmosweg 28, Wilnis	tel. 0297-284213
2' penningmeester, ledenadministratie	N. van Beek Irenestraat 14, Wilnis	tel. 0297 - 284234
bibliotheek en documentatie	A. Hagen Toermalijn 1, Mijdrecht	tel. 0297 - 287550
De Proostkoerier	J.P.M. Toll Conincksmeer 20, Vinkeveen	tel. 0297-264422
Archeologie	vacature	

Postadres van de vereniging: Postbus 65, 3648 ZH Wilnis

Verenigingslokaal: "het Prinsenhuis", Prinses Wilhelminalaan 31, Mijdrecht.

Lidmaatschap

Lid worden kan door aanmelding bij de ledenadministratie op bovenstaand adres. De lidmaatschapsbijdrage bedraagt f 30,- per jaar.

Bankrelatie: RABOBANK, Mijdrecht, rek.nr. 36.96.18.505. Gironummer van de bank: 283067

Verenigingsavond

ledere dinsdagavond (behalve in juli en augustus en tussen kerstmis en nieuwjaar) van 19.30 tot 22.00 uur in het gemeentearchief (gemeentehuis) aan de Croonstadllaan 111 te Mijdrecht.